

מתיקות החפץ חיים

שו"ת בעניינים אקטואליים

"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע"

גליון מס' 19 | פרשת כי תבוא | תש"פ

בס"ד

כלל ב' - לשון הרע באפי תלתא

סעיף יב'

הקדמה

יש לשים לב: בסעיף זה ה'חפץ חיים' מדבר לגבי רב הדורש, שמגנים אותו פועלי אוון, וכשכתב שלא שייך כאן 'היתרא דאפי תלתא' [בפני שלושה - שהרי דרש ברבים] - הרי זה לרווחא דמילתא [שיהא הדבר רווח - ולכו"ע] לא מיבעיא לרמב"ם שאסור - כיון שלא מדובר בדרך אקראי ואין מתכוין להעביר הקול, אלא מספר הוא בכוונה לגנות את אותו רב. אלא אפי' גם לשיטת הרשב"ם (המובא לעיל בבאר מים חיים - ס"ק ו') דפליג ומיקל יותר שאפי' בנתכוין לגלות מותר לספר הלאה הגנות, משום דבין כה וכה יתגלה הדבר - לא שייך כאן 'היתרא דאפי תלתא' גם לשיטתו, וכדלקמן. (בבאר מים חיים - ס"ק כה')

א. האם היה שווה לבזוז כולל ערב בשביל זה

שאלה: שמואל הלך לשמוע את אחד מהרבנים שבא לדרוש בעיר, וכשהגיע לכולל שאלו החברותא, נו איך היה. האם היה שווה לבזוז כולל ערב בשביל זה, ענה לו שמואל: אגיד לך את האמת "אין בדרשותיו ממש", "אין לו מה למכור", "הוא מדבר יותר מדי גבוה" - האם יש בזה איסור לשון הרע או שלא ויש כאן 'היתרא דאפי תלתא'. [בפני שלושה] (מקור החיים - סי"ב)

תשובה: הרי זה לשון הרע גמור, ולא שייך כאן 'היתרא דאפי תלתא' [בפני שלושה] וגם גורם בדבריו אלו נזק וכמה פעמים גם צער וביוש. ואדרבה אם רוצה צריך ליעץ לו ולהדריכו בינו לבין עצמו, ויקיים בזה מצות "ואהבת לרעך כמוך".

ב. הוא עצמו לא הבין את מה שאמר - רק חזר ודקלם כמו תוכי

שאלה: ראובן הגיע למסור חבורה בישיבה, או אחד מאברכי הכולל נעמד לדבר בפני שאר מחבריו, וכשבא אחד מהשומעים לביתו סיפר זאת לאשתו, ושאלה אותו: נו איך היה בכולל, ואמר לה: מה אגיד לך, פלוני מסר חבורה והוא עצמו לא הבין את מה שאמר - רק חזר ודקלם כמו תוכי את מה שכתוב בספרי האחרונים. האם יש בזה לשון הרע או לא ויש

כאן 'היתרא דאפי תלתא' [בפני שלושה]. (חפץ חיים - בהערה)
תשובה: הרי זה לשון הרע, ויש בדבריו אלו גם שקרים הרבה.

ג. אוף עוד פעם הוא מדבר - הוא פשוט מחפש קצת כבוד

שאלה: בכולל שבאזור הדרום יש שם כ-10 אברכים תלמידי חכמים, וראש הכולל עומד מידי שבוע ומוסר שם שיחת מוסר. באחד מהפעמים לפני שנעמד לדבר אמר אחד מהאברכים לחברותא שלו, אוף עוד פעם הוא מדבר - הוא מדבר רק לכבודו, ופשוט מחפש קצת כבוד - ולכן פתח גם כולל. [והוא הדין גם לראש ישיבה שמוסר שיעור כללי] האם יש בזה לשון הרע או לא ויש כאן 'היתרא דאפי תלתא' [בפני שלושה] (חפץ חיים - בהערה ד"ה ודע אחי. וכן בד"ה ויותר)
תשובה: הרי זה לשון הרע, ויש בדבריו אלו גם שקרים הרבה.

ד. נהנית מהדרשה רק 50 אחוז / חבל שבאתי, אין זה שווה לי

שאלת חכם: ראובן הלך לשמוע דרשה באחד מבתי הכנסת הרחוק ממנו כמה קילומטרים, וכשחזר לביתו שאלתו אשתו: נו איך היה, היה כדאי לגמוע כמה קילומטרים בשביל דרשתו, והאם נהנית. והוא עונה לה - 'נהניתי ב-50 אחוז', ואם הייתי יודע כן הייתי מעדיף ללמוד את הלימוד הקבוע שלי בבית הכנסת הסמוך לכאן. האם יש בזה לשון הרע או לא. וכן מה יהא הדין כאשר אומר חבל שבאתי / אין זה שווה לי / סתם בזבזתי את הזמן (מקור החיים - סי"ב, וכן בהערה. שים לב: דייק את לשון ה'חפץ חיים' כאשר כותב "אין בדרשותיו ממש, ושאין מה לשמוע" וכן לאורך כל הדרך לשונות אלו - בהערה)

תשובה: באופן הראשון - יש לדייק מלשון ה'חפץ חיים' דהרי זה מותר, דכל מה שיש בו משום לשון הרע זה כאשר מגנה את כל הדרשה. אבל כשאומר שנהנה רק 50 אחוז אין זה גנאי כל כך, ומצוי הדבר שפעמים אדם נהנה רק בחלק מהדברים. [כיון שיש אדם שמתאים לו רק עניינים שכליים, ויש שמתחבר יותר לדברים של רגש, ויש לסיפורים, וכל כיו"ב.]
אבל באופן השני - כאשר אומר חבל שבאתי / אין זה שווה לי - הרי זה אסור, מפני שאז נמצא שמגנה את כל הדרשה כולה - וזה ממש דברי ה'חפץ חיים' כאן בארוכה.

ה. לקחת כסף בעבור לימוד תורה בישיבת בין הזמנים

שאלת התבוננות: ראובן בחרו ישיבה מתמיד. והנה בבין הזמנים נסתפק אם לקחת כסף מלימוד תורה - כאשר לומד בישיבת בין הזמנים שמשלמים כ-10 ש לשעה, ויסוד הספק אולי זה מוריד ועושה חיסרון בלימוד לשמה או דלמא [אולי] אין בזה בעיה, והרי זה צדיק גמור. האם תוכל לפשוט את הספק מדברי ה'חפץ חיים' כאן. (בהערה - בד"ה ויותר)

תשובה: הרי זה צדיק גמור. אבל בתנאי שלא יתחרט על המצוה, גם אם כאשר יודיע האחראי לבסוף שמשלם רק 5 ש לשעה או בכלל לא, כיון ש"לא נשאר לו כסף בשביל הבחורים" / "לא הגיעוד מספיק תרומות". ולא יאמר אף חבל שבאתי, אם הייתי יודע לא הייתי מגיע, וכל כיו"ב. (וכן שמעתי מהמשגיח הצדיק ר' בנימין פינקל שליט"א)

ו. כמעט כל הדרשה נרדמתי מרוב שיעמום

שאלה: ראובן הלך לשמוע את דרשתו של אחד ממגידי המישרים, וכאשר חזר לביתו, שאלוהו בני ביתו: נו איך היה, ואמר דעו לכם לא נהנית בכלל, כמעט כל הדרשה נרדמתי מרוב שיעמום - כיון שאין בדרשותיו ממש, והוא מדבר יותר מידי גבוה / הוא חושב אותנו לילדים קטנים, ומדבר אלינו כאילו אנחנו בחיידר. האם ראובן עבר על איסור לשון הרע או לא - כיון שדיבר כן לבני ביתו בלבד ואין חשש שיגיע נזק או צער וביוש לאותו דרשן. (יש לבדוק - האם איסור לשון הרע זה רק כשיגיע אליו נזק או לא דוקא)

תשובה: ראובן עבר על איסור לשון הרע - כיון שיסוד האיסור בלשון הרע, הוא שהתורה אסרה את עצם דיבור הגנאי על חברו, משום בחירתו לחייב ולהרשיע את חברו ושמתו לאידו. (חפץ חיים לקמן, כלל ג' - ס"ו, ובבאר מים חיים - ס"ק ז') ומה שכתב החפץ חיים כאן לשון של נזק, צער וביוש - הרי זה לרווחא דמילתא [שיהא הדבר רווח, ולכו"ע] (חפץ חיים עם הערות - באות נא)

ז. מה גורם לאדם להתלוצץ על הרב הדורש

שאלה: באר את הסיבות אשר גורמים לאדם להתלוצץ על הרב הדורש ברבים, ומחזקם לתורה ויראת שמים. (חפץ חיים - בהערה)

תשובה: ה'חפץ חיים' הביא בזה ג' סיבות: א. יראת שמים - שאין למספר יראת שמים. ב. שנאה אישית - יש לו שנאה אישית לרב הדורש, כיון שלא זכה אצלו בדין. ג. שנאה אישית - יש לו שנאה אישית לרב הדורש אבל מצד אחר, כיון שזה סותר לדרך שלו, ומפריע לו שאנשים מתחזקים בתורה ויראת שמים - שאז זה יחייב גם אותו.

ח. כמה עוונות למתלוצץ מדרשה של הרב

שאלה: סכמ כמה עוונות יש לאותו אדם המתלוצץ מדרשתו של הרב הדורש ברבים. (חפץ חיים בהערה)

תשובה: ה'חפץ חיים' מנה בזה שבעה דברים: א. 'הליכה' - גם על הליכתו עובר "בלא תלך רכיל בעמך" ב. 'מלאך המוות' - מקדימין לו מלאך המוות ג. 'הא שמיה רבא' - מבטל יהא שמיה רבא דאגדתא [שעל זה העולם קיים] שהוא לאחר הדרשה ד. 'ברכו' - לפעמים גם יפסיד "ברכו" של תפילת ערבית ה. ג' כתות - מצוי באיש כזה כל הג' כתות כת שקרים, כת לצים, כת מספרי לשון הרע ו. עבודת ה' - מונע את הרבים מעבודת ה' ז. 'ביזוי' - מבזה תלמיד חכם.

ט. לא הצליח ביעודו - ולמעשה לא סיפר לשון הרע

שאלה: מבואר כאן ב'חפץ חיים', שכאשר נכנס לדרשה של רב פלוני לשמוע במה יוכל לגנותו לאחר מכן, שיש עליו איסור כבר משעת הליכתו וכדכתיב "לא תלך רכיל בעמך". (וכן מבואר ג"כ בשל"ה, בפרשת קדושים - אות נח')

מה יהא הדין כאשר לבסוף לא הצליח ביעודו, ולמעשה לא סיפר לשון הרע. האם עדין נאמר שיש לו עוון הליכה בידו או לא. [יש לדקדק - את החפץ חיים כאן 'בהערה' - באיזה ענין מדבר]

תשובה: ה'חפץ חיים' כאן, (וכן לעיל בכלל א', ס"ק ד' - בהגה"ה) חידש שיש איסור לשון הרע גם על ההליכה. אבל דע לך כל זה, רק אם יעבור על איסור רכילות בפועל - אז יעבור למפרע גם על שעת ההליכה. (כן משמעות החפץ חיים כאן, שדיבר בענין שאותו אחד מגנה את הרב הדורש ברבים, וכן כתב שמתחילה "עוון הליכה בידו, ואחר כך עוון מעשה בידו" ויסוד זה גם ראיתי לעיל בכלל א', בנתיבות חיים - ס"ק ו')

[בענין איסור על שעת הליכה - עיין לעיל בגליון מס' 1 פרשת 'אחרי מות קדושים' - לענין א. לספר למשגיח על מאחר לסדר ב. איחר לעבודה ורוצה לספר לבוס. ג. איסור לשון הרע כשלבש כובע וחליפה ד. נכנס לדרשה לחפש לשון הרע. וכן בגליון מס' 4 פרשת 'במדבר' בענין מכתב שיש בו לשון הרע ממתני עובר איסור.]

י. לא מסתדר עם המשגיח - ובא לשיחת מוסר כדי להתלוצץ

שאלה: מצוי הוא בישיבות, שיש שיעור כללי לפני תפילת מנחה מפי הראש ישיבה, או שיחת מוסר פעם בשבוע מפי המשגיח לפני תפילת ערבית. אך דא עקא, שאחד מהבחורים מפריע לו הדבר - או מפני שלא אוהב את שיעוריו של הראש ישיבה, או מפני שלא מסתדר עם המשגיח. וכל מה שבא לשמוע את השיעור זה כדי שאחר כך יהיה לו במה להתלוצץ על דבריהם, ובשבילו זה האוכל. באר האם יש כאן עוד איסור מלבד עוון לשון הרע וליצנות. (חפץ חיים - בהערה)

תשובה: כתב ה'חפץ חיים' - שלפעמים מפסיד הוא "קדיש" שלפני תפילת מנחה, וכן "ברכו" של השליח ציבור לפני תפילת ערבית.

לרפו"ש: הרב רפאל חיים דוד בן פי"גא בתושח"י

לעילוי נשמת

הרב אברהם בן שמחה זצוק"ל
הרב יעקב בן צבי יהודה זצוק"ל

אהרונ' / הארז / והלרפוא / ארשימ' הגפוז'ה
Shemesh648@gmail.com

האלון מופיע ב: באגריים: 'דרשו', 'אלעף', 'אידישע וינקל', 'אורג יוסף'

אגרומו: זנך הפוזליים (12) סניף 766 א-1 79181